

Vrouwen op zoek naar een nieuw pastoraat (1981)

Sieth Delhaas

Wending, juli/augustus 1981

Inleiding

‘Kerk, wie ben je? Ben je wij-allemaal-samen of ben je iets tegenover ons. Iets machtigs, dat ons wil betuttelen, bestraffen, terugduwen, inperken of ben je baanbrekend bezig? Welke rol speel je in ons leven, welke rol wil je spelen, hoever laten wij je toe in onze relaties en diepste gevoelens?’

Het zijn vragen en het is een noodkreet tegelijk. Een haat-liefde verhouding, die spreekt uit de verhalen van honderd vrouwen tussen de 20 en 70 jaar, die antwoord hebben proberen te geven op de vraag: wat heeft de kerk voor invloed op ons huwelijks-/gezinsleven, onze relaties, als alles ‘goed’ gaat of als er problemen zijn? De waarheid is: de kerk blijkt ‘de grote afwezige’. Daartegenover staat, dat bijna alle vrouwen, die overwegend kerkelijk gebonden zijn, vinden, dat er vanuit het instituut aandacht moet worden geschonken aan relaties. Niet alleen als een jong paar gaat trouwen het praatje over de trouwdienst. Zij dragen een keur van mogelijkheden aan hoe relaties begeleid zouden moeten worden. Ondanks de teleurstellingen in de loop van de tijd opgedaan, blijkt, dat er van de kant van ‘de kerk’ toch veel positiefs wordt verwacht.

Ontbindende krachten

In april 1979 werd er op het vormingsinstituut ‘Kerk en Wereld’ in Driebergen een kadertraining feministische theologie gehouden. We hadden ons verdiept in de weerstanden, die zich-emanciperende vrouwen in de kerk ondervinden, we hadden ons geoefend in het lezen van een bijbelgedeelte vanuit onze eigen vrouwelijke denkwereld, en we hadden onze verhalen aan elkaar verteld en naar elkaar geluisterd. We voelden ons aan het eind van dat weekend weer ‘opgeladen’ en klaar voor de vaak eenzame strijd in eigen kring. Het woord feminisme was in enkele jaren een etiket geworden, dat geplakt werd op allerlei conflictsituaties. Snel verslechterende huwelijksrelaties werden toegeschreven aan ‘de ontbindende krachten van het feminisme’. En een maatschappelijk werkster, die vooral veel met oudere vrouwen te maken had vertelde: ‘Ik krijg tijdens mijn huisbezoeken ontstellende verhalen te horen. Achter de gouden zilveren huwelijksfeesten gaat een wereld van tragedies schuil van vrouwen, die hun man haten. En steeds vaker maak ik mee, dat vrouwen op hoge leeftijd nog tot een scheiding besluiten’. Niet het feminisme mocht als oorzaak worden aangewezen als bron van alle kwaad, maar de altijd nog

afhankelijke positie van de vrouw ten opzichte van de man. Behalve het verlangen om te voorkomen, dat het feminisme de kop van jut zou worden, vonden we het ook nodig, dat er gezocht werd maar een mogelijkheid om mensen eerder aan de praat te krijgen. Te vaak blijkt dat als mensen hun conflictsituaties aan derden vertellen, er geen schijn van kans voor hulp meer is. Wat is de positie van de kerk in dit geheel. Waarom faalt het pastoraat? Wachten gemeenteleden zich er wel voor om predikant of ouderling in conflicten te betrekken, omdat men eigenlijk bang is, dat het waarschuwend vinger zal worden opgeheven, de lijmkwast zal worden gehanteerd en er niet écht een luisterend oor zal zijn en een erkennen van eigen mondigheid, eigen keuzes, daarnaast toch het verlangen naar 'een eindje meelopen' op een moeilijk stuk levensweg en samen zoeken naar begaanbare wegen.

Een aantal vrouwen, die zelf met deze problemen worstelden zijn vanaf die tijd in samenwerking met de werkgroep 'vrouw in kerk en samenleving' van de Raad van Kerken gaan nadenken over een mogelijkheid van een nieuw soort pastoraat. Een pastoraat, dat zich vooral zou richten op de vrouw, rondom huwelijk, sexualiteit, haar plaats daarin tot nu toe en de veranderingen als beide of één van de partners zich zo snel of anders ontplooit, dat er vervreemding ontstaat.

Zelf doorleefd

Om niet te praten als goedwillende toeschouwers hebben wij als groep er voor gekozen eerst samen onze eigen ervaringen rond huwelijk, sexualiteit en emancipatie te bepraten. We zijn met vijf jonge vrouwen en vijf tussen de 40 en 55 jaar; één ervan is gescheiden, de rest is getrouwd en behalve twee hebben we allemaal kinderen. Twee van de vrouwen zijn rooms-katholiek, de anderen gereformeerd en hervormd. Maar om de kerkelijke gebondenheid niet al te zeer te beklemtonen, we zijn niet voor niets in de feministische beweging bezig, zou er beter achter kunnen staan 'van huis uit'. Allemaal hebben we een kerkelijk huwelijk gesloten.

De twee dagen waarin we elkaar om beurten onze verhalen hebben verteld - later hebben we ze ook opgeschreven - waren erg emotioneel. Er is vaak gehuild, maar ook veel gelachen.

Twee emoties, die elkaar niet tegenspreken, maar bij elkaar horen, merk je dan. Er is een enorme band ontstaan tussen ons tien. Een veilige groep. En al zien we elkaar soms maanden niet, ieder weet, dat er ergens in Nederland een stel vrouwen woont, waarmee je in twee jaar tijd, in nauwelijks tien ontmoetingen een vertrouwensrelatie hebt opgebouwd, die we allemaal als uniek ervaren. Uit die eigen ervaring is de zekerheid ontstaan: zo zou het moeten. Zo behoort pastoraat te zijn. Een veilige groep, waar je je problemen kwijt kunt, met eindeloos geduld om te luisteren. Mensen, die van je gaan houden en je waarderen omdat jij bent zoals je bent, maar misschien wel het meest omdat je vertrouwen schenkt. Omdat je laat merken, dat je gehoord wilt worden en omgekeerd. We hebben ervaren ook, dat we zelf in onze probleemsituaties verder kwamen, groeiden in zelfbewustzijn, beter onze eigen keus konden bepalen. Je ging naar huis terug, naar je eigen plaats, maar je was weer een stukje verder gekomen. We hebben dat pastoraat-aan-elkaar heel duidelijk beleefd.

Tegelijkertijd beseften we, dat we een stel bevoorrechte vrouwen waren. Op de één of andere manier waren wij ons onze knelpunten bewust geworden, vaak met achterlating van diepe deuken en blauwe plekken, maar we hadden ze onderkend en hadden de mogelijkheden om ermee verder te komen. Door onze gesprekken onderling hadden we ook ontdekt, dat we heel gemakkelijk en open waren gaan praten over onze sexuele gevoelens. Een thema, waarin

de meesten van ons voorheen niet zo goed waren. En we realiseerden ons heel goed, dat we ook daarin een snel en hevig proces hadden doorgemaakt. We vonden het daarom niet zinvol om met de resultaten van onze gesprekken de kerken, met name pastores en ouderlingen, direct te benaderen en hun aandacht te vragen voor de veranderende vrouw, die zich haar mondigheid realiseert in deze tijd en zo in haar relaties verandert.

Enquête

Omdat we telkens terug moesten keren naar ons uitgangspunt - welke rol speelt 'de kerk' in onze relaties, terwijl doop, belijdenis doen, eerste communie en huwelijk toch belangrijke punten in ons leven zijn, waar de ontmoeting met de kerk zeer diepgaand is - hebben we geprobeerd aan de hand van onze eigen geschreven verhalen een enquête op te stellen. Daarmee hebben we 200 andere gehuwde vrouwen benaderd, waarvan we vermoedden, dat zij in eigen leven bezig waren of nadachten over deze dingen. Tenslotte durfden 85 vrouwen hun ervaringen anoniem op papier te zetten. Die beantwoording is vaak erg moeilijk geweest. Vaak vertelden of schreven vrouwen: 'Ik heb er een nacht van wakker gelegen', 'het heeft zoveel emoties los gemaakt bij me', of 'ik stuur het formulier terug: ik berust in mijn situatie en probeer er nog van te maken, wat er van te maken valt'.

Maar intussen beschikken we over een schat aan gegevens. Niet zomaar wat cijfertjes, maar bloedwarme verhalen. Ontroerend door hun openheid, maar ook verbijsterend, omdat zoveel - bij een enkele is het écht goed - onvoldaanheid, twijfel, spijt, rancune, verdriet, eenzame strijd, miskenning wordt bloot gelegd. Hoopvol vonden we wel, dat er toch ook geluiden waren, dat door gesprekken met een partner, die tot méépraten bereid is, relaties verbeterd zijn. Vooruitlopend op de handreiking, die we uit deze gegevens hopen samen te stellen voor pastores en ambtsdragers en, naar de gemeenteleden toe, een vragenboekje is het goed alvast een paar indrukken en gedachten weer te geven over al dit materiaal.

Veranderingen

Ik heb het al vaker geschreven: het zou de kerk eindelijk eens een echte zorg moeten zijn waarom zo veel vrouwen de kerk verlaten. Hoe onzorgvuldig ze met zo'n potentieel aan warm geloof omspringt. Wat erg hoopvol is voor de mensheid in het algemeen: dat zoveel geloof zelfstandig, teleurgesteld in de kerk weliswaar, maar welig tiert buiten de kerkmuren. En tegelijkertijd vraag je je hoofdschuddend af, waarom de kerkelijke instituten, met name Rome, maar ook protestantse kerken nog hoog te paard zitten, in de waanidee voortleven, dat ze nog wérkelijk invloed uitoefenen op het leven van hun leden. Maar daar zit de fout juist. De kerk heeft door de eeuwen heen - en dat blijkt zonneklaar uit al deze verhalen, zo is het aangevoeld - een juk opgelegd, regels gegeven, die begrenzend en beperkend en naar vrouwen toe, vaak discriminerend hebben gewerkt. En nu vrouwen mondig worden, nadenken over haar plaats in dit leven, de bijbel met éigen ogen gaan lezen, schudden ze het juk af, omdat ze aan den lijve ervaren hebben, dat de kerk meestal niets met het evangelie te maken heeft.

Juist in knelsituaties, bij een echtscheiding bijvoorbeeld, gaan eigen geloof en relatie tot God en de houding van de kerk tegenover de betrokkene een eigen weg, die niets met elkaar te maken hebben.

Hoewel slechts tien van de ondervraagde vrouwen gescheiden waren en bijna allen lid waren (geweest) van een kerk, geeft bijna iedereen op nauwelijks of niets aan pastoraat gehad te hebben. 'De dominees of ouderling zag ik niet als vertrouwenspersoon' of 'een dialoog met het instituut is niet mogelijk want ze hebben de waarheid in pacht' stelt een protestantse vrouw vast. 'Ze feliciteren je alleen als er een kind geboren is' geeft ook al weinig blijk van een bloeiende Christengemeenschap.

De 'trouwbelofte', die bij huwelijksluitingen zo'n grote rol speelt heeft in het vragenformulier een belangrijke plaats ingenomen en is voor alle vrouwen een onderwerp geweest, dat in de loop der jaren een intense verandering in waarde heeft ondergaan. Trouw was bij velen iets wat alleen maar met 'lichamelijke' trouw te maken had toen ze de huwelijksboot instapten. Aan die idee hebben de meeste huwelijksformulieren voedsel gegeven. Maar varende in de huwelijksboot zijn heel wat vrouwen er achter gekomen, dat trouw niet alleen alles met de ander maar ook met 'trouw-aan-jezelf' te maken heeft. In plaats van jezelf steeds maar weg te cijferen, is het zaak te proberen in die huwelijksrelatie jezelf te leren zijn. Want, ook dat is een uitspraak, die heel wat vrouwen bevestigd zagen, een huwelijk is geen twee-eenheid, zoals de valse romantische schijn hun had voorgespiegeld. Door eigen ontdekking, emancipatie, zijn ze hun huwelijk meer gaan zien als een relatie tussen twee eenheden. Partners kunnen niet met elkaar versmolten raken. Het huwelijk mag niet al te exclusief worden. Onze partner kan eenvoudig niet in al onze behoeften voorzien. Daarvoor hebben we ook andere mensen nodig. Andere vrouwen of mannen voelen je in bepaalde dingen soms zelfs beter aan dan je eigen partner.

Sexualiteit

Misschien het méést bedrogen voelen vrouwen zich nog wat de sexualiteit betreft. Wat doe je elkaar, man en vrouw, wat doen ouders hun kinderen tekort door niet heel open daarover te praten! Wat kan het bevrijdend werken. Maar ook, wat heeft de kerk dit onderdeel van de menselijke relatie gediskwalificeerd! En als je al die openbaringen van vrouwen leest vraag je je toch af: is er werkelijk zoveel veranderd sinds de sexuele revolutie? Sinds de pil? Goed, het aantal kinderen is afgenomen, de angst voor een ongewenste zwangerschap is minder of verdwenen, maar de kwaliteit van en de vreugde om de sexuele omgang tussen vrouw en man blijkt nog maar povertjes. Het praten erover, elkaar vertellen wat je fijn vindt, ligt nog teveel in een taboe sfeer. Hoeveel vrouwen hebben ervaren vanuit hun religieuze opvoeding dat trouwen betekent: niets mógen voor het huwelijk, alles móéten daarna! Hoewel de meesten zich aan die leefregel in de verkeringstijd niet hielden, bleef een schuldgevoel hen plagen. Vaak jarenlang, met daarnaast, ook in het huwelijk vertellen vooral de oudere vrouwen, een

voortdurende angst voor zwangerschap. Dat betekende in de meeste gevallen een moeizame ontwikkeling van het eigen sexuele gevoelsleven. Samen komen die vrouwen wel tot de conclusie, dat sexualiteit voor hen meer betekent dan geslachtsgemeenschap. Het is alles wat te maken heeft met gevoelens voor anderen, het elkaar aanraken, knuffelen, liefkozen. Maar dat uitspreken is een moeilijke zaak.

Hoewel de kerk in het verleden een grote rol gespeeld heeft in het beteugelen van de sexualiteit, en het bijna alles met zonde te maken had, stellen die vrouwen in hun antwoord, dat sexualiteit met hun geloóf weinig te maken heeft. Het kiezen voor kinderen niet, de pil of sterilisatie evenmin.

Verwachtingen

Toch is de noodkreet van al deze vrouwen: kerk, doe wat aan de veranderende relaties. Of misschien moet het zijn: laten we er samen iets aan doen. Laten we samen jonge mensen in heel veel gesprekken voorbereiden op de belangrijke stap, die ze gaan doen.

Wat ze van elkaar verwachten. Of ze zichzelf al hebben ontdekt. Duidelijk maken dat het huwelijk geen bestemming, of een doel in zichzelf is. Want vooral de vrouw komt dan bedrogen uit.

Het huwelijkspastoraat zal er voor moeten zorgen, dat het huwelijk in een heel nieuw licht komt te staan. Vrouw én man als twee eenheden. Met ieder recht op een eigen leven. Man en vrouw mogen niet alleen maar afhankelijk zijn van elkaar; dat leidt tot inperking van elkaars mogelijkheden. Er blijft veel meer ruimte over voor elkaar om je-zelf te zijn, als mensen zich in plaats van gébonden, vérbonden voelen met elkaar. Dat elkaar ruimte geven is moeilijk en roept angst en onzekerheid op. Maar wie de grenzen durft te verruimen t.o.v. elkaar blijkt telkens weer tot de ontdekking te komen, dat de relatie er waardevoller door wordt. In die dingen zullen mensen elkaar moeten helpen: pastoraat-aan-elkaar ontdekten wij als groep. Maar er zijn verwachtingen naar de kerk toe. En de kerk als instituut én als gemeenschap mag die verwachting niet onbeantwoord laten. Er moet heel snel iets gebeuren als de kerk tenminste nog een rol wil spelen in de gezinnen.

Maar uit de antwoorden van onze vragenformulieren valt eigenlijk af te lezen: de kerk hééft haar kans al verspeeld.

